

Konferencja inauguracyjna projektu „Wirtualna biblioteka e-Pogranicze”
w dniu 14 grudnia 2012 roku

WYKŁAD

„Biogramy jeleniogórzan w początkach doby nowożytnej (1500-1800) -
propozycje dla poszukiwań w sieci”

Dr. Gerhard Schiller

Verein zur Pflege Schlesischer Kunst und Kultur e. V.
Stowarzyszenie Pielęgnowania Sztuki i Kultury Śląskiej (VSK)
Brüderstraße 13, D 02826 Görlitz
tel: +49/(0)5063 700
e-mail: vorstand@vskschlesien.de
strona www: www.vskschlesien.de

1. Jak znaleźć w internecie wstępne informacje o określonej osobie?

- jeśli jest to możliwe, należy ustalić miejsce urodzin, śmierci i miejsce działalności
  - Korzystanie z funkcji szukania z cudzysłowem przy tradycyjnych wyszukiwarkach jak na przykład „[Google](#)”; kombinowane z miejscami zamieszkania/danymi osobowymi poszukiwanej osoby; a więc na przykład: <„Christian Mentzel“ Jelenia Góra>
  - Najczęściej rezultatem są jednak odpowiednie wyniki, na przykład w „Wikipedii” lub na stronach www innych serwerów, gdzie otrzymuje się pierwsze wskazówki literackie i dane jak też osoby kontaktowe w celu uzupełnienia Twojej własnej wiedzy
- **W ZALEŻNOŚCI OD NIEZAWODNOŚCI STRONY WWW ZNALEZIONE DANE NALEŻY TRAKTOWAĆ JEDNAK JAKO WSTĘPNE, TYMCZASOWE!**

2. Problem z ortografią

Gottfried, Gottfriedt, Gottfrid, Godtfried, Godtfriedt, Godtfridt, Godtfrid, Godefridus, Godefredus... ??? Tietze, Titze, Tieze, Tize, Tietz, Tits, Tiets, Titse, Tietse... ???

WAŻNE: Czy istnieją różne rodzaje pisowni czy formy nazwiska i imienia osoby w tekstach źródłowych i literaturze historycznej ?

- W formularzach wyszukiwarki trzeba **zawsze** wypróbować wszystkie warianty imienia i nazwiska lub, jeśli to możliwe, wykluczyć warianty poprzez znak

zastępczy („?“ lub „*“): na przykład <Christian Men*> (zawsze należy sprawdzać starannie pomoc online dla funkcji wyszukiwania!)

- Jakie warianty są typowe dla Śląska w niemieckiej ortografii z początków czasów nowożytnych?
- Aby zdobyć wycucie dla powszechnych w regionie wariantów ortograficznych zaleca się lekturę transkrybowanego tekstu odręcznego z odpowiedniego okresu czasu
- Dla wieku XVIII na przykład - fragment z *Pomnożonych Jeleniogórskich osobliwości* miejskiego kronikarza Davida Zellera (1676-1738) (transkrybowany przez Ullricha Junkera w [Jeleniogórskiej Bibliotece Cyfrowej](#))

2.1. Warianty spółgłosek

- „s“ może występować jako „ss“ lub „ß“; ciągle należy sprawdzać wszystkie warianty, ponieważ nie wszystkie formularze wyszukiwarek przeobrażają „ß“ w „ss“ („Kießling“/„Kiesling“/„Kiessling“)
- „t“ w nagłosie lub wygłosie lub „t“ przed samogłoską było często pisane jako „th“ („Mohrenthal“/„Mohrental“, „Baumgart“/„Baumgarth“ lub „Thielschen“/„Tielschen“)
- „t“ występuje czasami jako „d“, lub na końcu wyrazu jako „dt“ lub „tt“ i odwrotnie („Bernhard“/„Bernhardt“/„Bernhartt“/„Bernhart“)
- „z“ występuje jako „tz“ lub rzadko jako „zz“ („Menzel“/„Mentzel“ lub „Scholz“/„Scholtz“/„Scholzz“)
- Wiele **podwójnych spółgłosek** na przykład jeśli w głosce spółgłoska następuje po dyftongu lub poprzedzającej spółgłosce. Szczególnie „f“ („Kauffmann“/„Kaufmann“, „Kupferberg“/„Kupfferberg“, „Adolf“/„Adolff“, „Hanß“/„Hans“ lub „Sparr“/„Spar“)
- Odwrotnie: **zamiast podwójnej spółgłoski** na końcu głoski **tylko zwykła spółgłoska** („Ullmann“/„Ulmann“ lub „Tham“/„Thamm“ lub „Johann“/„Johan“ lub „Hoffmann“/„Hofmann“ lub „Riemann“/„Rieman“)
- „c“, „k“ i „ck“, rzadziej „kk“ są często stosowane alternatywnie: („Jakob“/„Jacob“, „Winkler“/„Winckler“, „Handwerker“/„Handwercker“)
- Dzisiejsze „f“ pojawia się często jako „ph“: („Stefan“/„Stephan“, „Adolf“/„Adolph“)
- Szczególnie w wyrazach obcego pochodzenia pojawia się „c“ zamiast „z“ („Societät“/„Sozietät“)
- Dla „z“ często „tz“ lub rzadziej „ts“ („Tietz“/„Tits“)

2.2. Warianty w obszarze samogłosek

- „j“ było pierwotnie wyłącznie formą oboczną „i“; a więc zawsze należy szukać obu wariantów („Jhle“/„Ihle“)
- zamiast „au“ często występuje „aw“; zamiast „eu“ „ew“ („Neuer“/„Newer“)
- „w“ należy przy tym rozumieć jeszcze jako pierwotne „podwójne u“
- przegłos „ei“ może występować jako : „ai“, „ay“, „aj“, „ey“ lub „ej“; tak należy na przykład sprawdzić słowo „Meier“ we wszystkich formach („Schneyder“/„Schneider“...)
- na Śląsku występuje czasami dla „ö“ lub „ä“ „e“ („Kätzler“/„Ketzler“, „Bäcker“/„Becker“) lub dla „ü“ „i“ i odwrotnie: („Ehrenschild“/„Ehrenschild“)
- zamiast „ie“ często występuje „i“ jak: („Tietze“/„Titze“, „Gottfrid“/„Gottfried“, „Dietrich“/„Dittrich“)
- Często brakuje „h“ do przedłużenia po samogłosce : („Frölich“/„Fröhlich“)
- Odjęcie lub dodanie niemego „e“ na końcu głoski: („Hofmann“/„Hofemann“ lub „Tietz“/„Tietze“)

2.3. Ogólnie

- Przegląsy „ä“, „ö“, „ü“ należy wprowadzać do formularzy wyszukiwarek także ciągle jako „ae“, „oe“ lub „ue“ jak też „a“, „o“, „u“
- Zwracać uwagę na zamienione na łacińskie formy imion i nazwisk, szczególnie w wypadku osób po studiach: („Thebesius“/„Thebes“, „Köhler“/„Colerus“/„Collerius“, „George“/„Georgius“, „Adolph“/„Adolphi“)
- Czasami występuje także w oparciu o łacinę „v“ zamiast „u“
- Przy nazwiskach kobiet dodano prawie zawsze końcówkę „-in“: („Baumgarth[in]“, „Scholz[zin]“, „Thebesius[in]“, „Rabe“/„Rabin“)
- Szczególnie w wypadku artystów imiona były często tłumaczone na różne języki („Michał Leopold Willmann“ lub „Franz Anton Sebastini“/„František Antonín Šebesta“/„Franz Anton Schebesta“)
- Przy sprawdzaniu wszystkich wariantów pisowni istnieje, szczególnie w wypadku cyfrowych współczesnych źródeł, znacznie wyższe prawdopodobieństwo odnalezienia wyniku!

3) NAUKOWE WYSZUKIWANIE INFORMACJI

3.1. Wirtualny katalog w Karlsruhe(KVK)

- Wirtualny katalog w Karlsruhe (KVK) <<http://www.ubka.uni-karlsruhe.de/kvk.html>> jest **wyszukiwarką docelową**, która umożliwia sprawdzanie katalogów bibliotecznych online (OPACs) powiązanych bibliotek w Niemczech, Szwajcarii i Austrii i wielu baz danych innych międzynarodowych instytucji **poprzez jedyne szukanie**.
- KVK został wymyślony w latach 1995 do 1996 na Uniwersytecie w Karlsruhe przez pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej i Wydziału Informatyki i w roku 1996 oddany do użytku publicznego
- ponieważ w Niemczech nie ma zbiorczego katalogu wszystkich bibliotek, KVK umożliwia szukanie literatury, z obszaru Niemiec.

3.2. Niemiecka Biblioteka Narodowa (DNB)

- Zadaniem DNB jest zebranie kompletnie (!)wszystkich niemieckich i niemieckojęzycznych publikacji **od 1913r.**, ich trwałe zarchiwizowanie, umieszczenie w katalogu bibliograficznym i oddanie do użytku publicznego
- Są dwie siedziby DNB: Lipsk (obowiązkowe egzemplarze z: Nowych Landów, Berlina i Nadrenii Westfalii); Frankfurtu nad Menem (obowiązkowe egzemplarze: pozostałych starych Landów); link: <<http://www.dnb.de/>>
- Cały zbiór Niemieckiej Biblioteki Narodowej liczył w końcu 2011 około 27 milionów jednostek
- DNB jest **biblioteką obecności**; to znaczy że określone dzieła można przeglądać tylko na miejscu w Lipsku lub we Frankfurcie (*lub zamówić kopie*)
- Za pomocą wyszukiwania informacji online można wyszukać jednak literaturę i ewentualnie przejrzeć w innym miejscu
- [katalog online](#) obejmuje zbiory Niemieckiej Biblioteki Narodowej od 1913r.
- Karta wstępu roczna EUR 38,00; karta wstępu miesięczna EUR 15,00; karta wstępu dzienna EUR 5,00, ważna do momentu następnego dnia otwarcia

3.3. „Wspólny plik sygnatur (GND)“

- Zebrane od 30 lat w niemieckojęzycznych bibliotekach zasoby danych zostały połączone w jeden nowoczesny, mogący być w sieci „wspólny plik sygnatur (GND)“
- w GND są połączone między innymi istniejące dotychczas pliki sygnatur: Wspólny plik stowarzyszeń (GKD), plik imion i nazwisk osób (PND) i plik sygnatur haseł(SWD)
- [Wspólny plik sygnatur](#) jest prowadzony m. innymi kooperacyjnie przez Niemiecką Bibliotekę Narodową w uzgodnieniu ze wszystkimi powiązanymi bibliotekami i bankiem danych czasopism (ZDB)
- Zamiana starych rekordów danych (patrz wyżej) na nowy format nastąpiła wraz terminem startowym w dniu 19 kwietnia 2012
- Aktualnie numer GND jest wprowadzony do wszystkich **217.797 artykułów Wikipedii (!)** i obdarzony linkiem z przynależnym rekordem danych w Niemieckiej Bibliotece Narodowej(DNB)

3.4. Ogólna Biografia Niemiecka (ADB)

- Ogólna Biografia Niemiecka (ADB) jest biograficznym kompendium wiedzy, które zostało wydane w latach 1875-1912 w 56 tomach przez *Komisję Historyczną Królewskiej Akademii Nauk* (Monachium) i ukazało się w Lipsku
- ADB jest priorytetowym kompendium wiedzy dot. około 26.500 osób, które zmarły przed 1900 r. i działały na niemieckojęzycznym obszarze. Do niego zaliczają się do roku 1648 także Niderlandy
- ADB została w latach 1967-1971 wznowiona

3.5. Nowa Niemiecka Biografia (NDB)

- Następnym projektem ADB jest jeszcze nie zamknięta „Nowa Niemiecka Biografia (NDB)“. Zostaje ona wydana również przez Komisję Historyczną przy Bawarskiej Akademii Nauk. Dotychczas pojawiło się w 24 tomach więcej niż 21.000 pojedynczych i rodzinnych artykułów (stan na kwiecień 2010r.)
- Pierwszy tom NDB pojawił się w 1953r. Dzieło przewiduje 28 tomów, które mają pojawić się do 2020r.
- NDB informuje w krótkich, naukowo uzasadnionych artykułach leksykonu, o **zmarłych osobistościach**, które miały wpływ poprzez swoje osiągnięcia na rozwój polityczny, ekonomiczny, społeczny, naukowy, techniczny lub artystyczny
- Dla obszaru kultury i języka niemieckiego NDB uchodzi za znaczący leksykon biograficzny

3.6. Oferta online ADB i NDB

- Zawarte w ADB i NDB imiona i nazwiska osób mogą być wyszukane na stronie internetowej Państwowej Biblioteki Bawarskiej (BSB) we wspólnym **zbiorczym rejestrze ADB & NDB**
- link: <<http://www.deutsche-biographie.de/index.html>>
- Artykuły zawierają z reguły warianty nazwisk i imion, dane dot. genealogii, życiorysy wraz z historycznym zaszeregowaniem, oznaczenia, wykazy źródłowe, literackie, wykazy dzieł jak też dokumenty portretowe
- Oferta online, zwana „niemiecką biografią“, prezentuje strukturalną leksykalną wiedzę ekspertów z informacjami dot. więcej niż 121.000 znaczących kobiet i mężczyzn niemieckojęzycznego obszaru kulturowego

3.7. Bank danych czasopism (ZDB)

- Bank danych czasopism <<http://www.zeitschriftendatenbank.de/>> jest jednym z największych na świecie bankiem danych w celu udokumentowania elektronicznych i drukowanych czasopism, gazet i innych ukazujących się periodycznie publikacji ze wszystkich krajów i we wszystkich językach
- Aktualnie 4.300 bibliotek wszystkich niemieckich Landów i w Austrii nanosi swoje tytuły czasopism i przynależne potwierdzenia własności do ZDB
- Jako centralne centrum serwisowo-kompetencyjne dla mających ciągłość dzieł zbiorczych ZDB udostępnia dane pracowników i tworzy wraz z nimi podstawową orientację dot. zbiorów periodyków w stowarzyszeniach bibliotekarskich i instytucjach badawczych w Niemczech i Austrii
- ZDB wskazuje drogę do czasopism, gazet i banków danych w bibliotekach niemieckich i austriackich

3.8. Państwowa Biblioteka w Berlinie (StaBi)

- Dla pruskiej historii Śląska (1741-1945) Państwowa Biblioteka w Berlinie (StaBi) jest bardzo zasobnym źródłem; posiada ona dwa budynki: (**budynek 1: Unter den Linden** i **budynek 2: Potsdamer Platz**)
- Znaczna część literatury dotyczącej Śląska została wprawdzie niestety zniszczona w czasie Drugiej Wojny Światowej, w katalogu online jest kontynuowany także stracony zbiór pod hasłem „**straty wojenne**”, także w innym miejscu ma się do niego wgląd
- Katalog online (StaBiKat): <<http://www.stabikat.de/>>

- Do korzystania z czytelni i zamawiania mediów na miejscu potrzebny jest dokument biblioteczny (karta miesięczna 10 €; karta roczna: 25 €)
- w StaBi można (jeszcze?) w szczególnie prosty i korzystny sposób sporządzać kopie i skany. Miejsce z kopiarkami i skanerami znajduje się w obu budynkach i załatwia większość zleceń z reguły w ciągu godziny

3.9. Urząd Badawczy zajmujący się dokumentami osobowymi przy Uniwersytecie w Marburgu

- założony w 1976r. Urząd Badawczy zajmujący się dokumentami osobowymi <<http://www.personalschriften.de/>> jest od 1984 r. miejscem pracy *Akademii Nauk i Literatury, Mainz*. Jest ulokowany w Marburgu w pomieszczeniach Uniwersytetu w Marburgu
- Jego głównym obszarem działalności było dotychczas katalogowanie **zasobów homilii pogrzebowych** w Hesji, Saksonii i na Śląsku (od 2006: Turyngia)
- Urząd Badawczy umieścił w sieci wiele banków danych, które nieustannie są aktualizowane i w których można wyszukać informacji o osobach wg nazwiska i imienia, miejsca zamieszkania, zawodu

3.10. Katalog zbiorczy „GESA“ homilii pogrzebowych Urzędu Badawczego zajmującego się dokumentami osobowymi

- Homilia pogrzebowa jest dokumentem żałobnym zmarłego, jak najczęściej pisana była między 16. i 18. wiekiem przede wszystkim na obszarze protestanckim. Pojawiała się często w formie drukowanej (w Jeleniej Górze na przykład w drukarni Krahn)
- Homilie pogrzebowe zawierają obok właściwego kazania najczęściej **wielostronicowy życiorys zmarłego**
- „GESA“ jest katalogiem zbiorczym, który odkrywa całe dostępne dla [Urzędu Badawczego zajmującego się dokumentami osobowymi](#), umieszczone w rejestrze bibliotek i archiwów homilie pogrzebowe za pomocą elektronicznego przetwarzania danych wg określonych kryteriów. Dotychczas ujęto 207.498 rekordów danych

3.11. *Uniwersalny leksykon Zedlera*

- Opublikowany przez Johanna Heinricha Zedlera *Universalny Leksykon* jest zdecydowanie **najbardziej obszernym dziełem encyklopedycznym 18. wieku**, które zostało zrodzone w Europie. Jest ono udostępnione kompletnie online: <<http://www.zedler-lexikon.de/>>

- Powstało we względnie krótkim okresie czasu (1731-1754)
- Zawiera liczne artykuły, które wcześniej pojawiały się w specjalnych leksykonach
- w 64 tomach i 4 tomach suplementowych znajduje się na około 63.000 dwuszpaltowych stronach około 284.000 artykułów i 276.000 odnośników
- Artykuły zaspakajają potrzeby całego obszaru ówczesnej wiedzy.
- **Najwięcej artykułów znajduje się w sferze biograficznej (około 120.000) (!) i geograficznej (około 73.000)**
- wszystkie wpisy Zedlera zostały ujęte w ich oryginalnej pisowni z 18. wieku (!). Proszę umieścić w razie wątpliwości znak zastępczy aby zwiększyć możliwość znalezienia wyniku, a więc na przykład „Win#ler „dla „Winckler“ lub „Winkler“

3.12. Szlachecki bank danych Uniwersytetu w Erlangen

- Bank danych online *utytyłowanej szlachty* w Europie
- link: <<http://wwperson.informatik.uni-erlangen.de/ww-person.html>>
- 20.12.2010 został zainstalowany nowy (11.) system z 818.492 osobami. Odpowiadają one aktualnemu stanowi prac
- W banku danych osób są ujęte tylko te osoby (i ich rodziny), które pełniły funkcję w jakimś państwie w Europie lub miały tytuł w tym państwie.

NOWOŚĆ!!! 3.13) Niemiecka Biblioteka Cyfrowa (DDB)

- Niemiecka Biblioteka Cyfrowa jest **od 28 listopada 2012** w „wersji beta“ **online** pod adresem <www.deutsche-digitale-bibliothek.de>. Obecnie można wyszukać 5,6 milionów obiektów. Pochodzą one z około 90 instytucji kulturalnych i naukowych jak muzea, archiwa lub biblioteki
- w DDB mają być usieciowane średnie, a w przyszłości wszystkie, niemieckie instytucje kulturalne i naukowe łącznie ze wszystkimi ofertami cyfrowymi i zintegrowane z europejską cyfrową **Biblioteką Europeana**
- Uczestniczące instytucje kulturalne i naukowe, utrzymywane przez Związek, kraje i komuny tworzą tak zwaną „sieć kompetencji“ i utrzymują wspólnie strukturę DDB
- **Dostęp do DDB dla użytkowników jest bezpłatny**
- Przyjęcie regularnej załogi zaplanowane jest na koniec 2013/początek 2014
- W przyszłości oferowane będą platformy dyskusyjne, wirtualne wizyty w muzeum i wirtualne faksymile

4. Inne przydatne linki

- Zarejestrowane Stowarzyszenie Genealogii Komputerowej
- <http://wiki-de.genealogy.net/Hauptseite>
- Śląskie Izby Rodzinne
- <http://www.schlesisches-museum.de/hst/>
- Śląskie Gazety Rodzinne
- <http://wiki-de.genealogy.net/Heimatzeitungen>
- Śląsk dzisiaj
- <http://www.schlesien-heute.de/>
- Bezpośredni Magazyn Czasopism
- <http://www.fordham.edu/mvst/magazinestacks/zfhm.html>
- Śląskie Gazety Prowincjonalne (1785-1849)
(online na przykład w *Bibliotece Cyfrowej Uniwersytetu w Katowicach*)
- <http://www.sbc.org.pl/dlibra/publication?id=16739&tab=3>

